

קנאה

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: (במדבר כה יא-יב).¹

מסכת סנהדרין פב ע"ב – קנאת פנחס

"ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו ל). אמר רבי אלעזר: "ויתפלל" לא נאמר, אלא "ויפלל" - מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו. בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן: הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא, משיב חימה בן משיב חימה הוא.²

בראשית ל א - קנאת רחל באחותה

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחתי ותאמר אלי יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי.³

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן יט – מה תעשה אהבה בצד קנאה

"ויוסף הורד מצרימה". זה שאומר הכתוב: "כי עזה כמות אהבה" (שיר השירים ח ו) - אהבה שאהב יעקב לרחל, שנאמר: "ויאהב יעקב את רחל" (בראשית כט יח). "קשה כשאל קנאה" (שיר השירים שם) - שקנאת רחל באחותה. ומה תעשה אהבה בצד קנאה?⁴

בראשית לז יא – קנאת אחים

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר.⁵

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ח סימן א – אהבת יוסף ובנימין

"מי יתנד כאח ליי", כאי זה אח? כקין להבל? קין הרג להבל ... אלא כישמעאל ליצחק? ישמעאל שונא ליצחק! אלא כעשו ליעקב? הרי נאמר: "וישטום עשו את יעקב" (בראשית כז). אלא כאחי יוסף ליוסף? שונאין היו אותו, שנאמר: "ויקנאו בו אחיו". כאי זה אח? – "יונק שדי אמיי", הוי אומר: כיוסף לבנימין שאהבו בלבו.⁶

שמות לד יד – הקב"ה אל-קנא

כי לא תשתחווה לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא הוא.⁷

¹ פנחס ואחריו אליהו הם סמל הקנאות, לטוב וגם לאזהרה, כפי שהרחבנו בנושא בדברינו [קנאות פנחס מול קנאות אליהו](#) בפרשה זו בשנה האחרת. הפעם נרצה לגעת באפס קצהו של נושא הקנאה או הקנאות, דרך מקצת אזכוריו השונים בתנ"ך.

² "קנאי בן קנאי", אומר רש"י, "משבט לוי שקינא במעשה דינה". ובירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ז נדרש: "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. מה ראה? ראה את המעשה ונזכר להלכה: הבעול ארמית הקנאים פוגעין בהן. תני: שלא ברצון חכמים, ופינחס שלא ברצון חכמים. אמר רבי יודה בר פזי: ביקשו לנדותו, אילולי שקפצה עליו רוח הקודש ואמרה: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם". הרי לנו שבקנאותו של פנחס יש צדדים לכאן ולכאן ואין הדברים פשוטים כלל ועיקר. מכאן, ולאחר שמלאנו חובתנו לפרשת השבוע, נרצה, כאמור, לסקור מקרי קנאות או קנאה אחרים בתנ"ך ומה יחס חז"ל אליהם.

³ אין זו הקנאה הראשונה בתורה, קודמת לה קנאת הפלשתים ביצחק, בראשית כו יד: "ויהילו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו את פלשתים". ראו בראשית רבה סד ז: "עד שהיו אומרים: זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך". ראו דברינו [יצחק אבינו](#) בפרשת תולדות. אבל כאמור לא נוכל להתעכב על כל הקנאות שבתנ"ך ובחרנו להתחיל מרחל.

⁴ ראו בראשית רבה מה ה שלומד מפסוק זה שכל הנשים קנאיות הן (לצד תכונות נשיות שליליות אחרות שהוא מונה שם: גרגרניות, צייתניות, עצלניות, קנאניות. ובאבות דרבי נתן נוסח ב פרק מה, תכונות אלה הם גם של גברים). לעומתו, ראו בראשית רבה עא ו שמפליג בשבחה של רחל: "ותקנא רחל באחותה ... מלמד שקינאתה במעשיה הטובים. אמרה: אילולי שהיא צדקת לא היתה יולדת". זאת, לאחר לידת יהודה שבה קבלה לאה כבר יותר מחלקה היחסי (12:4), ראו שכל טוב (בובר) בראשית כט לה). בא המדרש שלנו ומעמיד את הקנאה על מקומה האנושי הטבעי: "שקנאת רחל באחותה". אהבה וקנאה הם שני ניגודים חריפים שאינם הולכים ביחד: "מה תעשה אהבה בצד קנאה"? קנאת רחל באחותה אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם אהבתה ליעקב! וכל זה כפתיחה לקנאת האחים שגרמה להורדת יוסף מצרימה. מדרש זה גם מקפיד אתנו קדימה לפסוק של קנאה משיר השירים: "כי עזה כמות אהבה, קשה כשאל קנאה", פסוק שנראה עוד להלן.

⁵ קנאת אחים היא אולי הקנאה הידועה והנדרשת ביותר במקרא לה הקדשנו גיליון מיוחד [קנאת אחים](#) בפרשת וישב. עוד נחזור לנושא זה בפסוק על הקנאה בספר ישעיהו להלן.

⁶ קנאת אחים מביאה אותנו אל תחילת ספר בראשית, אל קין והבל, למרות ששם אין התורה משתמשת במושג קנא ואפילו לא ברור למה קם קין על הבל להורגו. גם אבות האומה לא הצליחו לעצור בעד קנאת אחים (בנים) בביתם, גם בין אחים שינקו מאותם שדיים. ופה דווקא מסיים המדרש באהבת אחים, אהבת יוסף ובנימין.

⁷ חמש פעמים מופיע בתורה המונח "אל קנא" כמתאר את אחת מתכונותיו של הקב"ה. הראשונה, בדיבר השני של עשרת הדברות: "לא תשתחווה להם ולא תעבדם כי אני ה' אלהיך אל קנא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל דבשים לשנאי" (שמות כ ה).

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מסכתא דבחדש פרשה ו – קנאה בעבודה זרה?

"כי אנכי ה' אלהיך אל קנא". וכי אני אלוה של קנאה? אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי. אני שליט בנומה ואין הנומה שולטת בי ... דבר אחר: כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, בקנאה אני נפרע מהם מן עבודה זרה, אבל רחום וחנון אני בדברים אחרים.

שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל: כתיב בתורתכם: "כי אנכי ה' אלהיך אל קנא" וכי יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה? גיבור מתקנא בגיבור, חכם מתקנא בחכם, עשיר מתקנא בעשיר. אלא יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה?⁸

במדבר פרק ה פסוק יד – קנאת איש לאשתו

וְעֵבֶר עָלָיו רֹחַ הַקִּנְיָה וְקִנְיָה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא נֹטְמָאָה אוֹעֵבֶר עָלָיו רֹחַ הַקִּנְיָה וְקִנְיָה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא לֹא נֹטְמָאָה.⁹

מסכת סוטה דף ג עמוד א – רוח קנאה, טהרה או טומאה?

תנא דבי רבי ישמעאל: אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח, שנאמר: "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו". מאי רוח? רבנן אמרי: רוח טומאה, רב אשי אמר: רוח טהרה. ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה, דתניא: וקנא את אשתו - רשות, דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר: חובה; אי אמרת בשלמא רוח טהרה - שפיר, אלא אי אמרת רוח טומאה, רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה?¹⁰

במדבר פרק יא פסוק כט – קנאת הרב והתלמיד

וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתְּהָ לִי וּמִי יִתֶּן פְּלִעָם ה' נְבִיאִים פְּרִיִתָּן ה' אֶת־רוּחוֹ עָלֵיְכֶם.¹¹

קהלת רבה פרשה ט סימן א (יא) – קנאת משה ביהושע

אמר רבי אחוה בריה דרבי זירא: שני דברים דיבר יהושע בפני משה ולא נגמל חן בעיניו.¹² ואלו הן: אחד במינוי הזקנים, ואחד במעשה העגל. במינוי הזקנים, דכתיב (במדבר יא) "אדני משה כלאם". אמר לו: פלם והעבירם מן העולם. "ויאמר לו משה המקנא אתה ליי" - אמר לו: יהושע, בך אני מתקנא, הלואי בני כיוצא בך, הלואי כל ישראל כיוצא בך, "ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם".¹³

שנייה, הפסוק שהבאנו למעלה, במעמד הלוחות השניים, לאחר חטא העגל. שלישית, רביעית וחמישית, כולם בספר דברים, ד כד, ה ט, ו טו, סביב דברות פרשת ואתחנן. עוד שתי קנאות של הקב"ה, בפרשת נצבים כט יט ובשירת האזינו, דברים לב כא: "הם קנאוני בלאאל פסונוי בהבליהם ואני אקניאם בלאעם בגוי נבל אכעיסם". לרשימה זו אפשר לצרף גם את ספר יהושע פרק כד פסוק יט: "ויאמר יהושע אלהים לא תוכלו לעבד אתה פלאהים קדשים הוא אלקנא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאותיכם".

⁸ תיאור הקב"ה כאל קנא והפסוקים המתארים את קנאותו או שמא קנאתו (ראו הערה קודמת) מעוררים בעיה ברורה. המדרש מקדים תרופה למכה ונותן, בקטע הראשון, שני הסברים אפשריים: שהקב"ה שולט בקנאותו (כמו מלך העולם, שולט בעולם) או שהוא נפרע מעבודה זרה בקנאה. ועדיין, בקטע השני, כך לפחות עפ"י סדר המדרשים כנדפס בספרים, נותנים חז"ל במה לשאלה הקשה: מדוע הקב"ה מקנא? במה ועל למה הוא מקנא? ראו דיון על כך גם בגמרא עבודה זרה דפים נד, נה, בשאלתם של הפילוסוף ואגריפס שר הצבא הרומי כיצד זה שהקב"ה מקנא בדבר שאין בו ממש. התשובה שנותן המדרש בהמשך (שלא הבאנו) הוא במשל הבן שנשבע בשם כלבו והאב כועס לא בגלל שהוא מקנא בכלב, שאינו נחשב לדבר שראוי להתקנא בו, אלא על הבן שככה התדרדר. וכבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [והלוא אין בה ממש](#) בפרשת כי תשא. ועדיין נושא זה דורש הרחבה והעמקה, שכן מצאנו מדרשים שלא מרפים מהנושא, כגון במדבר רבה ט מד המשווה את קנאת הקב"ה לבעל המקנא לאשתו (פרשת סוטה), או מדרש קהלת רבה ח א השואל איך הקב"ה אל קנא מצווה אותנו: לא תיקום ולא תטור: "אמר לו התלמיד רבי לך שרי ולי אסור?". ראו דברינו [פרא בסילוס נומוס אגרפוס](#) בפרשת וירא.

⁹ שש פעמים מופיע השורש קנ"א בפרשת סוטה, שהתורה עצמה מכנה: "תורת הקנאות" (במדבר ה כט).

¹⁰ החידוש והמיוחד בקנאה של "תורת הקנאות" היא הרוח – רוח הקנאה. קנאה לא באה ככה סתם, אלא נובעת מ"מצב רוח" נפשי, אישי ובין-אישי. איזו רוח זו? רוח הבאה ממקום של טומאה, מחשדות, מניסיון להתרחק, מתירוץ לפרק את הנישואין; או שמא מרוח של טהרה, ממקום של קנאה שמנסה לשמר את הקשר של איש ואשתו, את התא המשפחתי. פשיטא, אומרת הגמרא שמדובר ברוח טהרה, שהרי נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אם חובה על הבעל לקנא או רק רשות. רק רשות היא, אומר ר' ישמעאל – הוא ר' ישמעאל שתמיד חש בצערן של בנות ישראל (מסכת נדרים פרק ט משנה ז). ועצתו לבעל: אולי אל תקנא בכלל ותכניס לביתך רוח טהרה ושלוש. ראו גם כל המדרשים על שלום בית שהתפתחו דווקא סביב פרשת סוטה, כפי שהארכנו לתאר בדברינו [שלום בין איש ואשתו](#) בפרשת נשא. וראו גם הדף [טהורה לבעל וטהורה לבעול](#) שם.

¹¹ זו הקנאה השנייה בספר במדבר, בפרשת מינוי הזקנים ואלדד ומידד שהוסיפו להתנבא במחנה. יהושע המקנא לכבוד משה, או שמא חושש למעמדו הוא, אומר למשה: "אדני משה פלאם", והפסוק שהבאנו הוא תשובתו של משה ליהושע. ראו דברינו [קול אחד וקולות רבים](#) וכן [אלדד ומידד](#) בפרשת נשא.

¹² ולא מצאו חן בעיני משה.

¹³ ראו גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת בהעלותך דף קב עמוד ב שמציע את הפירוש לפיו משה אומר ליהושע: "המקנא אתה לי - אתה עושה אותי שאני מקנא". כמו כן, הוא מזכיר לנו שאירוע זה בתורה והמדרשים עליו הם המקור לאמרה: "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו" (סנהדרין קה ע"ב). כאן אנו חוזרים לפסוק משיר השירים: "כי עזה כמוות אהבה, קשה כשאל קנאה" שכבר ראינו בקנאת רחל ולאה לעיל. ראו [דברינו בנושא זה](#) בפרשת וילך, שפסוק זה נדרש גם על חילופי ההנהגה בין משה ליהושע:

מלכים א פרק יט פסוק י - קנאת אליהו

וַיֹּאמֶר קְנֵא קְנֵאתִי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עֲזָבוּ בְרִיתֶךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֶב וְאֶת־רֵאשֵׁי לְבָדֵי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ.¹⁴

אליהו זוטא (איש שלום) פרשה ח – מה שבדעתך איני יכול לעשות

אמר לו הקב"ה לאליהו: מה לך פה אליהו? היה לו שיאמר לפניו: ריבוננו של עולם, בניך הם, בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולם. ולא עשה כן, אלא אמר לפניו: קנוא קנאתי לה' אלהי צבאות. התחיל הקב"ה לדבר עמו דברי תנחומים... שנאמר: "וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדַת בְּהַר לְפָנַי ה'" (מלכים א יט יא). ואומר: "ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה" (שם שם יב). המתין לו שלש שעות, ועדיין בדבריו הראשונים הוא עומד: "קנוא קנאתי לה' אלהי צבאות" (שם שם יד). באותה שעה אמרה לו רוח הקודש לאליהו: "לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו' ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט ... תמשח לנביא תחתיך" (שם שם טו-טז), ומה שבדעתך איני יכול לעשות.¹⁵

ישעיהו יא יג – אין עוד קנאה

וְסָרָה קְנֵאת אֶפְרַיִם וְצָרְרִי יְהוּדָה יִפְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא־יִצָּר אֶת־אֶפְרַיִם.¹⁶

מדרש זוטא שיר השירים (בובר) פרשה ד סימן יא – קנאת בית יוסף ובית יהודה

"נופת תטופנה שפתותיך כלה" - זה משיח הצדיק שהוא עומד מיהודה. דבר אחר: זה משוח מלחמה שהוא עומד מיוסף, ואינם מקנאים זה לזה. לקיים מה שנאמר: "אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יקנא את אפרים" (ישעיהו יא יג).¹⁷

יחזקאל טז מב – מיצוי הקנאה?

וְהִנְחֵאתִי חֲמַתִּי בְּךָ וְסָרָה קְנֵאתִי מִמֶּךָ וְשָׁקַטְתִּי וְלֹא אֶכְעַס עוֹד.¹⁸

"אהבה שאהב משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע". בסוף גברה קנאת הרב בתלמיד, לפחות בחלק ההנהגה, וגם שם לא יכלו האהבה והקנאה לדור ביחד. ומשם קיבל עליו משה למות.

¹⁴ תחנת הקנאה הבאה היא ספר מלכים א, קנאת אליהו. מלבד פסוק אחד ביהושע (ראו סוף הערה 7 לעיל), לא מצאנו קנאה משמעותית בספרים שופטים ושמואל, גם לא בסיפור חנה ופנינה שיש בו אנלוגיה ברורה לסיפור רחל ולאה.

¹⁵ כבר הרחבנו לדון בקנאת אליהו בדברינו [אליהו בהר חורב](#) שבשבת זו בשנה האחרת. כאן רק נשוב ונעיר על הקשר בין שתי קנאויות אלה, עפ"י המדרש. קנאות פנחס משליכה "קדימה" על קנאות אליהו ולקנאות אליהו יש השלכה "אחורה" על קנאות פנחס בפרשתנו. מעבר לפרט זה או אחר, בעצם הדימוי הקרוב של שתי הדמויות האלה, אשר יוצר גם קשר בין פרשות כי תשא ופנחס בהפטרותיהן. ראו פרקי דרבי אליעזר פרק כח: "ועמד אליהו ז"ל וברח לו להר חורב ... ושם נגלה לו הקב"ה. אמר לו: מה לך פה אליהו? - קנא קנאתי. אמר לו: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות, שנאמר: פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, וכאן קנאת. חייך, שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים לעשות כסא אחד מכובד למלאך הברית, שנקרא אליהו זכור לטוב מלאך הברית, שנאמר: ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא (מלאכי ג א)".

¹⁶ ספרנו לפחות עוד שש "קנאות" בספר ישעיהו, ראו ישעיהו לז לב: "כִּי מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׂאֵרֵי וּפְלִיטָה מִהָרַץ צִיּוֹן קְנֵאת ה' צְבָאוֹת תִּעֲשֶׂה־זֹאת". וראו ישעיהו טו, כו יא, מב יג, נט יז, סג טו ומכולם בחרנו את הפסוק הנוגע לקנאה בתוך עם ישראל.

¹⁷ המעתיקים לא דייקו בציטוט הפסוק מישיעיהו, שהוא בכתובים שבידינו: "אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֵא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצָּר אֶת אֶפְרַיִם", אבל הכונה ברורה. ובמדרש אגדת בראשית (בובר) פרק סד: "תאמר שאף משוח מלחמה העומד מיוסף, ומשיח העומד מיהודה, אף הן אנטד"קין (יריבים) זה לזה? חס ושלוש, אין ביניהן קנאה, שנאמר: וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה וגו' (ישעיהו יא יג). אבל בעולם הזה מפני שאין מתחברים זה עם זה, מקנאין זה בזה". כך גם במדרשים רבים הרואים בפסוק זה נבואה לעתיד לבוא, כפי שמשמע מפשט הפסוקים, ואולי גם מקור לרעיון של משיח בן יוסף המבשר את משיח בן דוד והפשרה בין בית יוסף ובית יהודה גם בנושא המשיח. אבל מדרש בראשית רבה (צה ב) הולך לאחור ורואה כאן סגירה של החשבון העתיק והפתוח של יוסף ואחיו שראינו בפסוק: "ויקנאו בו אחיו" לעיל. ראו נוסח תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן י (המבוסס על בראשית רבה צה ב): "ואת יהודה שלח לפניו - אמר הכתוב: וסרה קנאת אפרים (ישעיהו יא יג), לפי שהיה יעקב אבינו סבור שיהודה הרג את יוסף, בשעה שהביא את הכתונת, שנאמר: ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו (בראשית לז לג), ואין חיה רעה אלא אריה, שנאמר: גור אריה יהודה (בראשית מט ט). והיה יעקב אומר לו: אתה טרפת אותו, ואתה עתיד לטרוף לאחיו. לא טרפתה אותו אלא מן הקנאה". אפשר שהמבט קדימה והמבט אחורה קשורים זה בזה. רק בימות המשיח תסור הקנאה ויבוא השלום בין בית יוסף ובית יהודה, וייסגר סופית חשבון יוסף ואחיו. וההפך, רק כשהיה שלום בין בית יוסף ובית יהודה, כאשר ייסגר החשבון ותיפסק הקנאה, יגיע המשיח. ואולי גם שהשלום בין בית יוסף ובית יהודה והפסקת הקנאה, הם הם ימות המשיח.

¹⁸ בספר רמיהו לא מצאנו שם קנאה! לעומתו, עשר קנאות מצאנו בספר יחזקאל שמרבה להוכיח את עם ישראל, את אהלה היא שמרון ואהליבה היא ירושלים, במילים קשות, כגון הפסוק ביחזקאל כג כה: "וְנָתַתִּי קְנֵאתִי בְּךָ וְעָשׂוּ אוֹתְךָ בְּחִמָּה אַפָּךְ וְאֶזְנֶךָ יִסְרוּ וְאֶחְרִיתְךָ בְּחָרֶב תִּפּוֹל הִמָּה בְּנִיךָ וּבְנֹתֶיךָ יִקְחוּ וְאֶחְרִיתְךָ תֹּאכַל בְּאֵשׁ". ראו גם כיצד מכנה יחזקאל את מקום המקדש "סמל הקנאה" בפרק ח, שבו שוכנת עבודה זרה לצד המקדש (ודברי מדרש ויקרא רבה יז ז על פסוקים אלה: "אין המטה יכולה לקבל אשה ובעלה וריעה כאחד"). מכל פסוקי הקנאה שביחזקאל, בחרנו בפסוק זה הנתון באמצע נבואה קשה נוספת על ירושלים, אולי הקשה מכולן, בה הוא מתאר אותה כזונה. נראה שהוא עצמו מייחל לרגע שבו תמוצה כוס החימה ותסור הקנאה, כישיעיהו לעיל. אך כל זה רק לרגע, בהמשך הפרק שם מוסיף יחזקאל לכלות כעסו וקנאתו בירושלים.

יואל ב יח – קנאת ה' לארצו

וַיִּקְנָא ה' לְאַרְצוֹ וַיַּחְמַל עַל־עַמּוֹ.¹⁹

תהלים פרק עג ג – קנאה בהוללים וברשעים

כִּי־קִנְאֵתִי בַהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה.²⁰

שכל טוב (בובר) בראשית לז יא פרשת וישב - לקנא בו... ולקנא לו...

"ויקנאו בו אחיו". כל קנאה הסמוכה ללמ"ד לשון חיבה, כגון: "אשר קינא לאלהיו" (במדבר כה ג), קנא קנאתי לה' צבאות (מ"א יט ז), וכל דומיהן. ואם יאמר לך אדם: "ויקנאו למשה במחנה" (תהלים קו טז), יש להשיב כי גם אותה קנאה של חיבה שהיו מחבבין את הכהונה, שנאמר: "ובקשתם גם כהונה" (במדבר טז ז).²¹ וכל קנאה הסמוכה לבי"ת הרי היא לשון תחרות, כגון: "כי קנאתי בהוללים" (תהלים עג ג), "אל תקנא בעושי עולה" (שם לז א).

קהלת ד ז - ח"י המעשה

וְרֵאִיתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֵמֶל וְאֶת כָּל־כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשָׂה כִּי הִיא קִנְאֵת־אִישׁ מֵרַעְהוּ גַם־זֶה הִבֵּל וְרַעוּת רוּחַ:

בראשית רבה ט ז פרשת בראשית – מעלת היצר הרע

רבי נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר: "הנה טוב מאד" - זה יצר טוב, "והנה טוב מאד" - זה יצר רע. וכי יצר הרע "טוב מאד"? אתמהא! אלא שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה, ולא הוליד ולא נשא ונתן. וכן שלמה אומר: וראיתי .. את כל כשרון המעשה, כי היא קנאת איש מרעהו" (קהלת ד).²²

קהלת פרק ט ו – בסוף הכל אבד ונמש

גַּם אֶהְבֶּתֶם גַּם־שִׁנְאֵתֶם גַּם־קִנְאֵתֶם כִּבְּר אֶבְדָּה וְחִלְק אִירֻלְהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה תַחַת הַשָּׁמַיִם:

מסכת הוריות דף יד עמוד א – קנאת רבי יהודה הנשיא

מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה: אחרים אומרים: אילו היה תמורה, לא היה קרב.²³ אמר לו: מי הם הללו שמייחם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים? אמר ליה: בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך.²⁴

¹⁹ וכך בדומה גם בזכריה א יד: " ... פה אמר ה' צבאות קנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה"; ועוד שם בזכריה ח ב: "פה אמר ה' צבאות קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה גדולה קנאתי לה". כולם קנאה של גאולה ותקווה לעם ישראל. ומנגד, קנאה על צרי ישראל בנחום א ב: "אל קנאו ונגם ה' נקם ה' ובעל חמה נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאיביו", וצפניה א יח: "גם כספם גם זהבם לא יוכל להצילם ביום עברת ה' ובאש קנאתו תאכל כל הארץ וכו'". וכאמור לא נוכל לדרוש את כל הקנאות שבנביאים. הנביא יואל מחזיר אותנו לקנאה החיובית, קנאה לצד חמלה, קנאת ה' לארצו המביאה לחמלה על עמו. ובגמרא סוטה ג ע"א, לצד הדיון אם מותר או אסור בכלל לקנא, מוצע לפרש את קינוי הבעל מלשון התראה: "אין קינוי אלא לשון התראה, וכן הוא אומר: ויקנא ה' לארצו". הקב"ה מתרה בגויים להפסיק להציק לעם ישראל ולמנוע מהם לשוב לארצם.

²⁰ הגענו אל הכתובים, ספרי תהלים ומשלי, בהם יש גם לא מעט אזכור של הקנאה. המעלה הטובה, אומר בעל תהלים, היא להיות ישר ובר לבב כפי שהוא פותח שם: "מזמור לאסוף אף טוב לישראל אלהים לבב". אך לרגע, "כמעט נטיו רגלי", משום שקנאתי בהוללים ובשלום הרשעים. פסוק זה הוא טיפוס לפסוקי חכמה ומוסר נוספים בתהלים ומשלי שבהם ברור שמידת הקנאה איננה ראויה, אבל המציאות של צדיק ורע לו, רשע וטוב לו – מאד הכבידה. ראו תהלים לז א, משלי ג לא, כג יז ועוד.

²¹ בפשט פרק קו בתהלים, "ויקנאו למשה במדבר" מתייחס למחלוקת קרח, דתן ואבירם, שהיא לשלילה (ראו גם בגמרא סנהדרין קי ע"א: "מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממה"). אבל בדרשה זו, קנאת קרח (לא דתן ואבירם) הייתה לחיוב - שרצו להיות במעלה קדושה. ראו דברינו כולם קדושים בפרשת קרח.

²² "קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא א), קנאת בנאים תרבה בניה, קנאת מדענים תרבה מדע, קנאת אמנים תרבה אמנות, קנאת צדקה תרבה חסד וכו'. הקנאה היא מיסודות קיום העולם ופיתוחו. ראו מדרש תהלים (בובר) מזמור לז: " ... אמר הקב"ה: קנא לי, שאילולי הקנאה אין העולם עומד, ואין אדם נושא אשה, ואינו בונה בית. שאילולי שקנא אברהם, לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קינא? שאמר למלכי צדק: כיצד יצאת מן התיבה? אמר ליה: בצדקה שהיינו עושים שם. אמר לו: וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתיבה? וכי ענינים היו שם? והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ולמי הייתם עושין צדקה? אמר ליה: על הבהמה ועל החיה ועל העוף. לא היינו יושנים, אלא נותנים היינו לפני זה ולפני זה כל הלילה. אותה שעה אמר אברהם: ומה אילולי שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאין, וכיון שעשו צדקה יצאו, ואני אם אעשה עם בני אדם על אחת כמה וכמה! באותה שעה נטע אשל בבאר שבע: אכילה שתיה לוויה, וכן אמר שלמה: וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו (קהלת ד ד). "ואגב אורחא למדנו שיש קשר בין קנ"ה ובין קנ"א. אדם מקנא למה שקנה וגם למה שחברו קנה והוא לא.

²³ דור אחרי מריבה גדולה בבית המדרש בה ניסר ר' מאיר ור' נתן להדיח את רבן שמעון בן גמליאל מהנשיאות (משום שפגע בכבודם ושינה סדרים בבית המדרש ביום שבו נעדרו), יושב רבי ושונה לר' שמעון בנו משנה במסכת בכורות ולא אומר את שם החכם שאמרה, רק בלשון "אחרים אומרים".

²⁴ הבן, ר' שמעון, שואל את אביו, רבי, מדוע אין מזכירים את שמות החכמים והאבא, רבי, אומר לו: אנשים אלה בקשו לעקור את כבוד בית הנשיאות: "כבודך וכבוד בית אביך".

אמר ליה: "גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה!" אמר ליה: "האויב תמו חרבות לנצח" (תהלים ט ז). אמר ליה: הני מלי היכא דאהנו מעשייהו, רבנן לא אהנו מעשייהו!²⁵
 הדר אתני ליה: "אמרו משום רבי מאיר: אילו היה תמורה לא היה קרב". אמר רבא: אפילו רבי דענוותנא הוא, תנא: "אמרו משום רבי מאיר". "אמר רבי מאיר" - לא אמר.²⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: נצמדנו לקנאה בפסוקי המקרא (לא כולם כאמור) ולמדרשים על פסוקים אלה. יש כמובן לא מעט קנאה במדרשים עצמם שמתקשרים חזרה למקרא, גם אם לא לפסוק מסוים. ראו כדוגמא את המשנה והגמרא במסכת ברכות דף לג עמוד ב: "האומר על קן צפור יגיעו רחמך ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים - משתקין אותו. ... מאי טעמא? ... מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית". מתן טעמים והסברים לדיני התורה ופרשנותה, עלול לגרום לקנאה במעשה בראשית. נקווה שלא גרמנו לשום קנאה בדף זה.

²⁵ הבן מנסה לרכך ומביא את הפסוק מקהלת: "גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה" - די אבא, למה אנחנו לא יודעים להעביר על מידותינו, לשכוח ולסלוח. אך האבא, רבי שענוותן היה, מביא לו פסוק נגדי מספר תהלים שמשמעותו שגם כאשר תם ומוגר האויב, בתיו נשאים חרבים! והבן לא מוותר וממשיך ועונה לאבא: זה כאשר הועילו מעשיהם של אותם אנשים, אבל כאשר לא יצאה תוכניתם לפועל ולא הצליחו (הועילו) במעשיהם, מן הראוי לשקם את ההריסות ולא להמשיך ולנטור כל הימים.

²⁶ רבי שועה לבנו וחוזר ושונה את המשנה בשם רבי מאיר, אבל לא באופן שלם. המירב שהוא מוכן לומר הוא: "אמרו משום רבי מאיר". "אמר רבי מאיר", הוא לא מוכן לומר. אהבתם ושנאתם אולי אבדה, אבל לא קנאתם. קנאת תלמידי חכמים "שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב" (מסכת אבות פרק ב משנה י) לא במהרה אובדת ולא בקלות נמוגה. ראו דברינו [שועל עקרב](#) [שרף וגחלי אש](#) בדפים המיוחדים.